

Leermens: Wierdedorp met interessante kerk

Eén van de plaatsen in de gemeente 't Zandt is Leermens. Wanneer we in dit wierdedorp aankomen, rijden we meteen door naar de mooie dorpskerk. Deze zeer belangwekkende romano-gothische kerk is een bezichtiging alleszins waard. Het tufstenen schip dateert vermoedelijk uit de 11de eeuw. Het is wellicht interessant iets meer te vertellen over tufsteen als bouw materiaal. Voordat men baksteen gebruikte voor de kerkbouw, gebruikte men veel tufsteen. Het is een enigszins poreuze steensoort, vrij zacht en grijs van kleur. Het is afkomstig uit het Eifel-gebergte. Het is van vulkanische oorsprong en derhalve poreus (verg. lava). Meestal wordt tufsteen

De spitsbogen naar het dwarspand zijn ontstaan bij de bouw van de rechthoekige bakstenen koortravee met topgevel, in het tweede kwart van de 13de eeuw. Hierdoor is deze kerk een vroeg en belangrijk voorbeeld van de groninger romano-gothiek. Ja, sterker nog, de kerk van Leermens wordt beschouwd als het standaardtype van de groninger baksteenerkerken. De opvallende kenmerken van de romano-gothiek zijn: de decoratieve behandeling van muren en koepelgewelven. Deze kenmerken zijn in deze kerken ruimschoot aanwezig. Wanneer we het muurwerk van het koor bekijken, zult u het met bovengenoemde uitspraak eens zijn. In de dertiende eeuw werd het koor van de kerk rechtshoekig verbouwd. De sluitgevel is ingedeeld in opgaande rondboogmuren, die gescheiden zijn door kolonnetten met tufsteen kapiteltjes.

De topgevel is zeer rijk behandeld: naast de drie nissen ziet men kleinere nissen met erboven een ruitenveld. Al deze nissen zijn met vlechtwerk gevuld. In de kerk kan men de karakteris-

tieke gewelfsluitingen bewonderen. Over de koorruimte bevindt zich een meloenvormig koepelgewelf met acht ronde ribben. Na de restauratie zijn hier beschilderingen tevoorschijn gekomen. In het midden het Lam Gods met daar omheen de symbolen van de vier evangelisten. De acht ronde ribben komen samen in een rozet.

Eén van de merkwaardigheden van deze kerk is de grote en nog nooit gebruikte grafkelder. Van het interieur is tenslotte nog te vermelden de avondmaalsbeker uit 1661 en de statige preekstoelkuip uit het derde kwart van de 17de eeuw.

Naast of aan de kerk staat geen toren. Toch hebben er zelfs twee torens aan de kerk gestaan. Dit waren de zg. juffertoren van Leermens. Deze torens zouden gebouwd zijn door drie zusters die in ijdigheid leefden, maar tot inkeer kwamen en boete deden door twee torens te bouwen op de kerk. De torens zijn omstreeks 1822 afgebroken.

in de loop der jaren harder. Via de Rijn en IJssel werd deze steensoort in Nederland ingevoerd. Uiteindelijk werd het tufsteen verdrongen door baksteen. Baksteen was duurzamer, goedkoper en beter te hanteren. Verschillende tufstenen kerken zijn namelijk naderhand met baksteen verbouwd of uitgebreid. Zo ook de kerk van Leermens. Vooral aan de noordzijde bleef het 11de-eeuwse tufsteenwerk grotendeels bewaard. Hierin zijn twee hagioskopen aangebracht, waarin men kan knielen. Later dan het schip zijn de tufstenen dwarsarmen aangebracht, waardoor de kerk een kruisvorm kreeg.

Een der prachtige fresco's in het koorgedeelte

Hierover schrijft geschiedschrijver Westendorp het volgende:

„Dikwijls staarden wij op den afgebrokenen ouden toren met deszelfs beide spitsen: dezelve zouden door drie zusters zijn gebouwd, doch doordien de eene zuster overleed, voor en aler het werk volvaardigd was, zoo plaatste men in het midden eene steenen doodkist of sarcophaag, waarbij de heksen nog lang in den nacht vergaderden en zelfs maaltijden hielden.”

Een andere geschiedschrijver weet ons nog te melden dat de kerk te Leermens zou toegewijd zijn geweest aan de H. Sebastianus en de H. Fabrianus. Tot zover de kerk te Leermens.

Nu we toch eenmaal in Leermens zijn, willen we tevens nog een stukje geschiedenis verhalen van deze plaats. De oudst bekende naam van Leermens is Lethermengi. Andere oude in de historie voorkomende namen zijn: Leermsum, Lermsum en Lermes.

Leermens speelde eertijds een grote rol in de rechtspraak van het gewest Fivelingo. Het was

een gerichtscenrum. Naderhand viel het onder het zg. Eesterrecht. Het Eesterrecht was de naam voor twee rechtsgebieden.

1. Het Poster Eesterrecht en
2. Het Zandster Eesterrecht.

Leermens viel — met Eenum en Zeerijp — onder het laatste. Omstreeks 1600 kwamen de beide rechtsgebieden in het bezit van het geslacht Rengers te Ten Post. In de omgeving van Leermens hebben indertijd twee borgen gestaan, nl. het Grevingahuis, waarvan weinig meer bekend is en de borg Bolwiersema. De oude naam voor deze borg was Schatsborg hetgeen een verbastering van Schafsborg was. Scharfsborg was genoemd naar het duitse geslacht Scharff. De borg is gesloopt in 1725.

Om het oude Leermens loopt de zg. „Ossegang”. Ossegang was de oude naam voor het recht van een pad over de landerijen. Het herinnert aan de tijd, dat men nog met ossen ploegde. Behalve rond Leermens zijn er nog ossegangen te Winsum en Toornwerd, namelijk op de rand van de wierde; deze was 4 meter breed. Misschien is van deze naam nog afkomstig het gezegde dat men in Groningen nog gebruikt: „Hai is om Leerm's kom'n”, wat betekent, dat zo iemand van alle markten thuis is.

Tot slot willen we nog even stillaan bij het feit, dat Leermens — zoals zovele groninger dorpen — een wierdedorp is. Wierde is de groninger naam voor terp. In de provincie Groningen lagen in het geheel ruim 100 grote wierden, maar vele zijn afgegraven vanwege hun vruchtbare grond. In 1824 is men daarmee begonnen. Op deze wijze zijn vele historische gegevens en voorwerpen aan het licht gekomen, maar ook verloren gegaan. Vooral prof. Van Giffen uit Groningen heeft zeer veel bijgedragen tot onderzoek van de wierden. Zo is onder zijn leiding de wierde van Ezinge gedeeltelijk afgegraven. Hierbij

Een opname van de romano-gothische voorgevel van de kerk

werd onder andere de plattegrond terug gevonden van een wierdeboerderij. Dit alles is — gereconstrueerd — te zien in het provinciaal museum te Groningen. De wierden waren soms zeer groot. Om u een indruk te geven: De wierde van Feerwerd was 12 hektare groot, die van Middelstum en Toornwerd 13 hektare, Ezinge 15 hektare, Warffum 16 en die van Leermens en Godlinze waren ieder 18 hektare groot. De

hoogte is ongeveer vijf meter. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de wierde van Leermens één der grootste in de provincie Groningen is.

De verleiding is groot om over dit belangwekkende onderwerp verder uit te wijden. Aangezien we ons dan buiten het raam van deze artikelen serie bewegen, zullen we hopen dat er wellicht in de toekomst nog eens tijd en gelegenheid voor zal zijn.

Het meloenvormig koepelgewelf van het koor: Duidelijk is de decoratieve bewerking te zien alsmede de 8 ronde ribben.

WONINGVERDELING IN 1970

De ontwerp-verdeling van de aan de provincie Groningen voor het jaar 1970 toegewezen woningcontingenten ziet er voor de noordgroninger gemeenten uit als volgt:

Gemeente	Woningwet-bouw	Gesubs. woningbouw	Waarvan bejaardenw.	Krot-opruiming
't Zandt	10	—	4	10
Appingedam	20	12	—	15
Baflo	10	—	—	10
Bedum	10	10	8	10
Bierum	10	—	4	10
Delfzijl	126*	20	—	40
Kantens	10	—	4	10
Kloosterburen	10	—	4	10
Loppersum	10	—	4	10
Middelstum	10	—	6	4
Uithuizen	—	10	6	4
Uithuizemeeden	10	—	10	10
Ulrum	10	10	10	4
Usquert	10	—	4	6
Warffum	10	—	—	4
Winsum	10	—	—	4

* waarvan extra contingent 1969 groot 73 volumen.

Eenrum heeft geen woningen toegewezen gekregen.

Na de verdeling blijft een reserve over. Wij zijn ons ervan bewust, aldus ged. staten, dat een reserve, waarin ook een redelijk aantal woningwetwoningen zonder meer geboden is in verband met de in de naaste toekomst te verwachten economische ontwikkelingen in deze provincie. Naar onze mening laten de ons voor het jaar 1970 toegewezen contingenten dit evenwel niet toe.

Zodra in de loop van het jaar zich in concreto zodanige ontwikkelingen van belang voordoen, zullen wij u hiervan in kennis stellen. Wij rekenen op uw bereidheid om alsdan de nodige bouwvolumen beschikbaar te stellen die noodzakelijk zijn om te voorkomen, dat de hier bedoelde ontwikkelingen zouden worden belemmerd.

Uw beslissing omtrent de ontwerp-verdeling zien wij gaarne spoedig tegemoet.

Herv. gemeente Roodeschool ontving z'n nieuwe voorganger

Na een vakature van ruim 3 maanden deed de heer J. v. d. Linden, als pastoraal medewerker j.l. zondagmiddag zijn intrede bij de Hervormde gemeente van Roodeschool-Oudeschip. In een geheel bezette kerk bejaalde de nieuwe voorganger zijn gehoor bij de grote herder der schapen uit Ezechiël 34, vers 11.

„Ook wij zijn veelal als schapen die telkens weer afdwalen”, aldus spreker, maar het is genade van God dat Christus naar ons wil omzien, zoals een herder naar zijn kudde omziet. Namens kerkeraad en gemeente sprak ouderling S. Kooi en heette het gezin v. d. Linden hartelijk welkom. Hij sprak de wens uit dat zij zich alleen hier spoedig thuis mogen gevoelen, en met blijdschap en zegen hun arbeid in het midden van de gemeente mogen verrichten.

Na afloop van de dienst was er gelegenheid in het gebouw „Ons Huis” nader kennis te maken met de heer en mevrouw V. d. Linden,

waarvan door velen gebruik werd gemaakt.

Ter begroeting waren hier ook verschillende genodigden aanwezig o.a. van de classis Winsum van de ring Uithuizen, afgevaardigden van de plaatselijke gereformeerde kerk en van de genabuurde kerk, en van de plaatselijke scholen als ook het voltallig kollege van burge-meester en wethouders.

Onder leiding van ds. Tijsseling als consulent, die ook op zondag 7 december, de heer v. d. Linden in zijn dienstwerk had bevestigd, werden hier nog verschillende toespraken gehouden, waarbij allen de nieuwe voorganger Gods zegen toewensten bij zijn verdere arbeid.

De heer V. d. Linden sprak tenslotte een woord van dank aan allen voor de goede wensen, maar toonde zich ook, namens zijn vrouw, zeer dankbaar voor het hartelijk ontvangst, die men hun had bereid, bij hun komst naar hier.

Voor kinderen grote attractie in City-Theater

Tijdens de opening van de warme bakkerij Van Dam aan de Leeuwstraat te Uithuizen zullen twee zeer grote en beroemde vrienden aanwezig zijn. Zij zijn vaak opgetreden in kinderprogramma's voor de televisie. Gedurende de gehele zaterdagmiddag hebben deze beide kindervrienden zitting in het City-Theater en daar willen zij alle kinderen die een bon inleveren iets heel lekkers geven.

Om die bon te krijgen moeten de kinderen eerst iets kopen in de nieuwe warme bakkerij Van Dam. Met de bon die je daar krijgt vlieg je naar het City-Theater.

Wie het zijn die jullie daar een pracht attractie geven? Dat is nog een groot geheim. Wel kan gezegd worden dat een van de vrienden heeeel graag lekkere taartjes lust...